

HANNA NOHYNEK PELTON

T E R H I H A U T A M Ä K I

W S O Y

TERHI HAUTAMÄKI

HANNA NOHYNEK PELTON

WSOY

Tämän kirjan kirjoittamista ovat tukeneet WSOY:n kirjallisuussäätiö,
Journalistisen kulttuurin edistämissäätiö JOKES,
Suomen tiedetoimittajain liitto ry ja Suomen tietokirjailijat ry.

© TEKIJÄT JA WSOY 2024

KUVALIITTEEN KUVAT HANNA NOHYNEKIN
KOTIALBUMISTA ELLEI TOISIN SANOTA

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ

ISBN 978-951-0-49881-1

PAINETTU EU:SSA

SISÄLLYS

7	Johdanto: vastalause lääkefirmoille
10	Vaativan isän vallassa
22	Kenen joukoissa seisot
32	Lukioaika: rakkaus ja kasvu omaksi itseksi
51	Abivuosi, abortti ja kutsumus
60	Lääkäriopiskelijan aktivismi
76	Kohti lääkärin ammattia: elämä ja kuolema
88	Riskien maailma: keuhkokuumeetutkijaksi Filippiineille
105	Aina töissä: uraihminen, äiti ja reissaaja
125	Käännekohtien aika
137	Hanna ja äiti: erilaiset elämänvalinnat
151	Vuodet Tulisuudelman jälkeen
170	Matkalääkärin työ: paratiisit ja parasiitit
179	Narkolepsia ja kansallinen katastrofi
200	Tyttöjen kirjallisuuspiiri
206	Vastuutehtävissä: rokotusohjelman vetäjänä ja isoäitinä
227	Hyvin poikkeuksellinen aika
242	Rokotukset: toivo, huoli, viha

JOHDANTO: VASTALAUSE LÄÄKEFIRMOILLE

Tästäkö se sitten alkaa?
Lääkeyhtiöiden korruptio.

Kenelläkään ei näyttänyt olevan mitään sitä vastaan. Ihmiset juttelivat hyväntuulisesti. Meilahden kampuksen parkkipaikalle saapuneen tilausbussin oli määrä kuljettaa Helsingin yliopiston lääketieteellisen opiskelijoita Orionin Mankkaan tehtaalte iltapäivätilaisuuteen. Ruokaa olisi tiedossa, normaalit ruokajuomat varmasti myös. Mitähän muuta niiden lisäksi: ehkä kotiin viemisiksi nahkaiset lääkärinlaukut stetoskooppeineen ja tuotenäytteineen, kuten jokaiselle vuosikurssille vuorollaan. Kaikki tarjoilu ja kohtelu sopivan finiä, sellaista, josta jäisi nuorille lääkärinaluille hyvä mieli. He saisivat tutustua vähitellen niihin piireihin, joihin he olivat opinnoissaan kasvamassa.

He opiskelivat 1980-luvun alkuvuosina, ja he elivät villin lääkemainonnan aikaa. Yhtiöt eivät aikailleet markkinointityössään. Tulevat lääkärit ajettiin sisään lääketeollisuuden maailmaan mahdollisimman varhain, jo ennen kuin he pääsivät tekemään yhtäkään hoitopäätöstä tai kirjoittamaan yhtäkään reseptiä. Sen lisäksi että lääkeyhtiö kutsui opiskelijoita tilaisuuksiinsa, opiskelijat kutsuivat firmoja mukaan sponsoimaan omia pippaloitaan. Lääkeyhtiöiden vaikutustyötä

kutsuttiin korruptioksi vain leikkimielellä, koska sallittuahan se oli.

Mutta ainakin yksi opiskelija puhui tosissaan.

Hanna Nohynek seisoj bussin lähellä eikä ollut aikeissa nousta kyytiin. Hän oli laatinut mielenilmaukseksi pamfletti-lehtisiä, joita hän jakoi bussiin nouseville opiskelukavereille. Hänen mielessään kuohui. Ettekö näe, miten väärin tämä on? Lääkeyhtiöt kiillottavat kilpeään ja tyrkyttävät aggressiivisesti tuotteitaan.

Orion ei ollut lääkeyhtiöistä poikkeuksellinen. Kaikki tekivät samaa. Kun Hanna luki lääketieteen opiskelijoiden *Mediisiinari*-lehteä, varsinaisen sisällön ohessa sai selata aukeamakaupalla mainoksia. Jokainen numero vyörytti nuorten lukijoiden silmille antibiootteja, kipulääkkeitä, verenpainelääkkeitä, reumalääkkeitä, psykoosilääkkeitä, masennuslääkkeitä, unilääkkeitä. »Muuttaa yön yöksi ja päivän työksi.» »Lisäämään eloonjäämisfrekvenssiä shokissa.» »Suomalaisen migreenin tehokas voittaja.» »Kun tuskakohtaukset toistuvat.»

Jotkut opiskelukavereista vaikuttivat kiusaantuneilta Hannan idealismista. Hän tiesi, että vuosikurssilla oli muitakin, jotka ajattelivat samoin, mutta eivät ehkä yhtä ehdottomasti.

Hannaa kaihersi pettymys: ei meidän kuulu mennä tähän mukaan. Hän oli tullut lääketieteelliseen siksi, että hän voisi auttaa köyhien maiden lapsipotilaita. Hän halusi parantaa maailmaa. Kyllä, lääkkeet olivat tärkeitä. Mutta lääkeyritysten markkinointia ei aina ohjannut potilaiden etu vaan tuottojen maksimointi. Hanna tiesi, että hän ei haluaisi toimia välikappaleena Big Pharmedin voitontavoittelussa, hän ei haluaisi tuputtaa potilaille kalliimpaa lääkettä, joka ei ollut yhtään halvempaa parempi, eikä hän halunnut olla mukana medikalisoimassa yhteiskuntaa tavoilla, joista potilaat eivät hyötäneet vaan ainoastaan firmat. Mihin tahansa hänen tuleva työnsä hänet veisi, hän pysyisi kaukana firmoista ja näiden valtapyrkimyksistä.

Samalla mieleen hiipi huoli. Voiko tästä jättäytyä pois? He olivat hyvä porukka. Lääketieteellisessä opiskeltiin kuin koulussa yhteisen lukujärjestyksen mukaan, painettiin tiivistä tahtia luentosarjoja, tenttejä ja ryhmätöitä ja hitsauduttiin yhteen. Opinnot olivat täynnä jäsyttyviä kokemuksia, joita he jakoivat keskenään ja joista he eivät väsyneet puhumaan. Ensimmäiset potilaiden tapaamiset. Ensimmäinen ruumiin-avaus patologian laitoksella. Elämän ja kuoleman käsittely niin konkreettisilla tavoilla sitoi nuoria ihmisiä yhteen. Opiskelijoiden yhteisö oli Hannalle tärkeä, ja yhteisön elämään kuuluivat myös nuo iloiset illanvietot, lääkefirmojen sponsorimat pipalot kaikkine herkkuiineen.

Mutta kun bussi tuona iltapäivänä starttasi ja vei opiskelijat mukanaan, hän jäi seisomaan yksin parkkipaikalle. Sellaisena moni kavereista hänet tunsu ja moni tulisi tuntemaan myöhemmin: oikeudentuntoisena, omapäisenä, rauhallisen ulkokuorensa alla hieman arvaamattomana ja kapinallisena.

VAATIVAN ISÄN VALLASSA

Illat olivat turhauttavia. Aurinko paistoi Espoon Tapiolassa lastenhuoneeseen verhojen takaa. Ulkoa kantautui iloisia huutoja. Kelohongantien kerrostaloyhtiössä asui 1960-luvulla paljon lapsiperheitä, ja piha oli aina täynnä leikkijöitä. Pihakaverit pelasivat nelistä eli nelimaalia, löivät palloa, juoksivat pesältä toiselle eikä kenelläkään ollut kiire kotiin. Hanna makasi sängyssä, vaikka kello oli vähän yli seitsemän illalla. Uni ei mitenkään tullut niin aikaisin. Kaksi nuorempaa sisarusta olivat käpertyneet omiin sänkyihinsä yhteisessä huoneessa. Tuntui epäreilulta. Miksi heillä oli kotona eri säännöt kuin muilla?

Isä oli iltaisin väsynyt. Hän opetti päivisin liikuntaa Munkkiniemen yhteiskoulussa ja iltaisin valmensi koripallojoukkuetta ja piti urheilukerhoja. Sen jälkeen, kun isä oli touhunnut koko päivän muiden lasten ja nuorten kanssa, hän ei kotona enää jaksanut kuunnella omiensa elämöintiä. Hän määräsi lapset varhain petiin, jotta sai syödä illallista itsekseen ja kertoilla äidille päivän kuulumiset.

Hanna syntyi Pentti ja Aija Nohynekien esikoisena elokuun 27. päivänä vuonna 1958. Vanhemmat olivat tavanneet toisensa jo nuorina Munkkiniemessä. Aija oli tehnyt Pentin koulutehtäviä tämän puolesta, ja he olivat kulkeneet samoissa porukoissa. Hanna oli toivottu lapsi, vaikka isä kujeillen

kertoi, että lapsen syntymä oli vahinko. Avioon vanhemmat olivat menneet jo kaksi vuotta aikaisemmin. Kaksi vuotta myöhemmin syntyi veli ja kaksi vuotta sen jälkeen sisko.

Pentti Nohynek, lempinimeltään Bubi tai Pupi, oli koulussa pidetty ja aikaansaava opettaja. Moni innostui liikunnasta juuri Bubin tuntien ja kerhojen ansiosta. Bubilla oli koko ajan jokin projekti käynnissä. Hän järjesti koulun alkertaan punttisalin aikana, jolloin salitreeniä ei vielä juuri harrastettu. Koulun läheiseen metsikköön hän teki maastajuoksuradan.

Bubilte urheilusta oli tullut intohimo nuoruusiässä. Vuonna 1948 Munkkiniemen Nuottapolun poikaporukka oli pystyttänyt koripallotelineen vesilaitoksen pumppaamon tontille. He olivat sitä ennen pelanneet lentopalloa, mutta Bubi oli todennut: Pojat, ei tämä lentopallo ole hyvä peli. Ryhdytään pelaamaan koripalloa!

Koripallosta tuli hänen lajinsa, ja myöhemmin hän pelasi sitä SM-tasolla Kiripoikien joukkueessa. Hän pelasi myös käsipalloa Helsingin Unionissa. Bubi oli urheiluvaikuttaja, jonka innokkaimmat oppilaat harjoittelivat koripalloa KiPon ja sittemmin ToPon juniorijoukkueissa, kun KiPo yhdistyi ToPoon. Parhaat saivat häneltä itseltään lisää oppia. Hän toimi pitkään myös erotuomarina koripallon miesten SM-sarjassa ja kansainvälisissä kilpailuissa.

Arvostettu urheilumies oli isän julkinen hahmo. Kotona hän oli räjähtelevä, arvaamaton ja ylivilkas ihminen, joka puuhasi lakkaamatta ja vaati lapsilta hurjasti. Hanna oppi jo pienenä, että isää pitää varoa. Hän kulki kotona hiukan varpaillaan ja varoi suututtamasta isää. Isän raivari saattoi tulla yllättäen, jos asiat eivät menneet hänen mielensä mukaan. Joskus isä antoi Hannalle remmiä. Yhtenä kesänä, kun Hanna oli ehkä kuusivuotias, he viettivät kesälomaa vuokramökillä Suonenjoella. Siitä kesästä Hanna muistaa parhaiten sen, että isä oli koko ajan kireänä. Yhtenä päivänä, yllättäen, Hanna

sai kengästä päähän. Hän ei edes tiennyt, mikä oli saanut isän raivostumaan.

Parhaiten isän raivokohtaukset laantuivat sillä, että tämä lähti lenkille. Liikunta piti isän tasapainossa. Juostessa hän sai puhista pahimmat höyryt ulos.

Leppoisimpia kotona olivat työviikon jälkeiset illat: lauantai-ilta silloin kun lauantait olivat vielä koulupäiviä, perjantai-ilta sitten kun kouluviikosta tuli viisipäiväinen. Silloin isä muuttui hyväntuuliseksi, laittoi levysoittimeen Louis Armstrongia, Harry Belafontea tai Kaj Chydeniuksen lauluja, ja musiikki täytti kodin. Lasissa saattoi olla vähän viiniä, mutta tuskin Hanna siihen edes kiinnitti huomiota. Hän tunsu vain ilma-piiriin leviävän rentouden.

Hanna mietti joskus, olisiko hänen pitänyt olla poika. Ei sellaista koskaan ääneen sanottu, mutta jotenkin hän mielesään kuvitteli, että isä olisi saattanut sitä toivoa. Isä ei tuntunut arvostavan tyttöyttä tai mitään sellaista käytöstä, jota hän piti tyttömäisenä. Jos Hannaa itketti, isä moitti itkupilliksi. Kahta vuotta nuoremmalle veljelle isä joskus tokaisi haukkuna: älä ole tuommoinen neiti.

Välillä Hanna taas mietti, pitäisikö hänen olla tyttömäisempi. Isä olisi halunnut, että Hanna olisi pukeutunut mekkoihin tai hameisiin kuten muut tytöt. Niistä Hanna ei pitänyt. Hänen oli vaikea solahtaa rooliinsa – siihen mitä häneltä odotettiin tai mitä hän itse kuvitteli, että häneltä odotettiin.

Isä varmasti rakasti lapsiaan. Hän kuitenkin kasvatti heitä kestämaan elämän kolhuja turhan konkreettisesti. Jos hän kantoi heitä illalla nukkumaan, hän saattoi leikillään kolhaista heitä lastenhuoneen ovenpieliin. Tämä karaisee, hän perusteli.

Bubin kiivas luonne näkyi nuorempana myös pelikentillä. 2. helmikuuta 1959, kun Hanna oli vauvaikäinen, Helsingin Sanomat raportoi Unionin ottelusta näin: *Puolustaja Pentti Nohynek ei pelaajana tee sen suurempia rikkomuksia*

kuin muutkaan, mutta hänen temperamenttinsa johtaa hänet useasti ankaraan kiistaan niin vastapuolen pelaajien kuin tuomarinkin kanssa ja siitä saattaa olla seurauksena ulosajo, tällä kerralla hänet tosin ajettiin jäähyllä pelirikkeen vuoksi mutta vähintään yhtä paikallaan olisi ollut ulosajo jatkuvasta suunnitosta.

15.4.1952 Helsingin Sanomat uutisoi Kiripoikien pelistä, että *valitettavasti tapahtui ottelussa välikohtaus. KiPon Nohynek kuumeni ja löi »alakoukun» HNMKY:n Heiniöön, joka tuupertui lattialle.*

Hanna muistaa kouluajoilta Munkkiniemen ja Tapiolan koulujen välisen korismatsin, jossa isä hakkasi nyrkillä lattiaa ja huusi. Joku kysyi Hannalta, onko tuo sinun isäsi. Hanna lupasi itselleen, että tämä on viimeinen kerta, kun hän tulee katsomaan yhtäkään isän matsia.

Hannan ensimmäinen koti oli Menninkäisenpolulla vanhassa Tapiolassa, josta he muuttivat veljen syntymän aikoihin Kelo-hongantielle. Tapiolaan nousi rakennuksia nopeaan tahtiin. Uusi asuinalue rakennettiin 1950-luvun alusta lähtien lähes tyhjistä Espoon maalaiskunnan maisemiin vanhojen kartanoiden, alustalaismökkien, sikaloiden, peltujen ja metsien keskelle.

Tapiola syntyi Väestöliiton toiminnanjohtajan ja asunto-poliittisen vaikuttajan Heikki von Hertzenin ideoista. Von Hertzen arvosteli Helsingin ahtaita umpikortteleita. Tapiolasta piti tulla malliasuinalue. Se ei olisi betonilähiö vaan luonnonläheinen oma pikkukaupunkinsa, onnellisten asukkaiden lintukoto, jossa olisi tilaa lapsille ja luonnolle. Kun turistibussi kaartoi kolmetoistakerroksisen tornitalon ja keskusaltaan edustalle, opas esitteli: »This is Tapiola, the world famous garden city.»*

* Ossi Hiisiö: Tapiola – parempien ihmisten kylä. Tammi 1970.

Tammikuussa 1965 Helsingin Sanomien sunnuntailehdessä julkaistiin ilmoitus, jossa nuori opettajaperhe Tapiolasta etsi luotettavaa kotiapulaista, ja »kiireelliset vastaukset» pyydettiin osoittamaan rouva Nohynekille. Niihin aikoihin monissa tavallisissa keskiluokkaisissa perheissä kävi apulaisia, jos molemmat vanhemmat tekivät töitä. Rivi-ilmoituksia oli samassa sunnuntai-Hesarissakin monta palstaa ylhäältä alas.

Hannan äiti kävi töissä, mutta hän oli myös kotihengettä, Hannan silmissä täydellinen äiti. Hän laittoi hyvää ruokaa ja piti kodin kauniina. Äidille oli tärkeää, että näytettiin hyvältä. Äiti oli luonteeltaan tasainen, harkitseva, isän vastakohta. Kun isä räiskähteli, äiti pysyi rauhallisena. Hän jaksoi lohduttaa ja selittää isän tekemisiä. Hän halusi olla hyvä äiti, vaikka joskus myöhemmin tunnusti, ettei hän kauheasti vauvoista tykännyt.

Vanhemmat arvostivat lukemista ja musiikkia. Äiti oli lukutoukka, joka jäi mielellään yksin kotiin ja ahmi kirjoja valtavan nopeasti. Äiti rakasti kuorolaulua ja kävi maineikkaassa Suomen Laulu -sekakuorossa, ja häneltä Hanna sai kipinän laulamiseen. Hanna mietti, että äiti olisi varmasti halunnut matkustella enemmän, tehdä paljon muutakin kuin kantaa huolta perheestä. Isä oli kuitenkin sitä mieltä, että äidin lauluharrastus viikonloppuleireineen vei liikaa aikaa. Se tuntui ristiriitaiselta: olihan isä itse jatkuvasti poissa, valmentamassa ja pitämässä kerhojaan. Ehkä ne olivat eri asia?

Hanna pohdiskeli usein, että miehiltä ja naisilta odotettiin erilaista käytöstä. Äiti varmaan sopeutui, hän sai iloa perheelle omistautumisesta eikä Hanna nähnyt hänessä tyytymättömyyttä tai pettymystä. Hänessä itsessään kasvoi varmuus. Häntä ei aikuisena kukaan rajoittaisi. Hän tekisi mitä tahtoo, eikä kenelläkään olisi siihen sanomista.

Hanna kävi Jousenkaaren kansakoulua. Hän soitti viulua Espoon musiikkiopistossa ja leikki Kelohongantien taloyhtiön pihalla. Oli paljon kavereita, koko piha täynnä lapsia.

Hanna tutustui Tiinaan, joka asui samassa rapussa, vastapäisessä asunnossa. Oli myös Maarit, jonka pikkuveljestä Samista tuli myöhemmin Hanoi Rocks'n Sami Yaffa. Kun Hanna leikki kavereiden kanssa, hän sai usein esittää miehisiä hahmoja, joita muut tytöt eivät halunneet olla. Hannalle sopi prinssin rooli ihan hyvin. Se oli hänelle luontainen tapa olla.

Tiinan luokse Hanna livahti usein innoissaan, sillä heillä oli jotain, mitä Hannan kotona ei: televisio. Oli jännittävää istua television ääreen ja katsoa Tarzanin seikkailuja tai luonto-ohjelmia. Tiina oli Hannan mielestä ihana. Heistä tuli läheisimmät ystävät.

Parhaat leikit Hanna ja Tiina levittivät kodin pihalle, rapun edustalle. Heillä oli barbeja, joita ei ihan jokainen 60-luvun lapsi saanut. Tuohon aikaan osa vanhemmista vielä karsasti noita uusia amerikkalaisia leluhahmoja, joilla oli aikuisen vartalo, ja ajatteli, että tyttöjen tulisi leikkiä vauvanukeilla ja oppia hoivaamisen taitoja. Tiina oli mieluummin Barbie, joten Hanna sai usein olla Ken. Tunnit kuluivat Kelohongan tien pihalla, kun nuket kävivät läpi loputtomia ihmissuhde-draamojaan.

Televisio tuli lopulta Hannankin kotiin, eikä hänen tarvinnut enää livahtaa Tiinan luo katsomaan. Vanhemmat pitivät kuitenkin television katselua aina hieman turhana. Se oli vähän paheellista, toisin kuin kirjojen lukeminen, joka oli arvostettavaa ajanviettoa. Vanhemmat halusivat pitää ruutuajan kurissa. Lasten piti viivata etukäteen radio- ja tv-lehdestä ohjelmat, joita he halusivat seuraavalla viikolla katsoa. Isä kävi valinnat läpi ja päätti, olivatko ne sopivia.

Nohynek-nimi on tšekkiläistä perua. Nimi tulee Hannan isänisänisältä Wenzel Nohynekiltä (alun perin Václav), jonka vaiheet ovat jääneet perheelle tuntemattomiksi. Hannan isänisänäiti, suomalainen Helmi Majander, oli tavannut Wenzelin Hampurissa. Helmi oli ollut matkalla Orimattilan

Mallusjoelta suureen maailmaan Amerikkaan, kenties Kanadaan, jonne oli jo aiemmin muuttanut kaksi hänen sisartaan. Suunnitelmat muuttuivat, kun hän rakastui böömiläiseen nuorukaiseen. Hän jäi Eurooppaan ja sai Wenzelin kanssa kaksi lasta.

Rakkaus hiipui köyhissä elämänoloissa, ja Helmi palasi yksinhuoltajana Suomeen kahden lapsensa kanssa. Tuohon aikaan avioliitto ulkomaalaisen kanssa vei naiselta kansalaisuuden, joten Helmi saapui kotimaahansa maahanmuuttajana.

Hannan isänisä Walter Nohynek jäi Hannalle etäiseksi, vaikka he tapasivat tätä silloin tällöin. Bubi ei ollut isänsä kanssa läheinen, sillä Walter oli jättänyt perheensä Bubin ollessa lapsi. Vuonna 1931 syntyneelle Bubille tarttui varhaisvuosilta Sörkasta puheeseen Stadin slangi. Bubi oli pienestä asti mukana jatkien metkuissa, kertoi lapsilleen ajaneensa joskus kaveriaan takaa puukko tanassa. Myöhemminkin hän ihaili aina Stadin kundeja ja identifioi itsensä kovaksi jatkäksi, ei »tapiolalaiseksi kermaperseeksi», vaikka Tapiolassa asuikin.

Bubi kasvoi neljän lapsen yksinhuoltajaäidin Tyynen ja Walterin äidin Maman hoivissa. Isä Walter löysi uuden puolison ja perusti toisen perheen tämän kanssa Espoon Mankaalle. Tyyne ja lapset muuttivat ennen sotia Munkkiniemeen.

Myös Hannan äiti Aija, tyttönimeltään Selänne, syntyi Helsingissä, vuonna 1933, mutta äidinisä Paavo oli kotoisin Tampereelta ja äidinäiti Aili Velkuasta Turun saaristosta ruotsinkielisestä perheestä.

Bubille suomalaisuudesta tuli hyvin tärkeää hänen sukunsa ulkomaalaistaustasta huolimatta tai juuri sen vuoksi. Walter menetti Tšekkoslovakian kansalaisuutensa vuonna 1945 sodan jälkeen Tšekkoslovakiassa voimaan tulleen lain seurauksena. Hän oli kotimaaton mies lähes viisi vuotta, kunnes sai Suomen kansalaisuuden.

Hanna ei tiedä Walterista paljon, mutta isoisän toisen perheen lapsi Tomi Nohynek kertoo hänestä omakustanne-

kirjassaan, joka on matkakertomus ja pyrkimys selvittää tuntemattoman isoisä-Wenzelin vaiheita. Tomi Nohynekkin mukaan Walter oli äkkipikainen ja jääräpäinen, mitä kuvaa ajokortin uusiminen vuonna 1938. Ajovalvoja oli huomauttanut, että mäkeen lähestyessä olisi pitänyt ajaa huolellisesti kaistalla, ja hylännyt suorituksen. Walter oli tuumannut, että tämä oli sitten tässä. »Loppuelämänsä hän oli sitten jalkamies».*

Isän äiti Tyyne oli Hannalle läheinen. Isoäidin koti oli Tornitaso-taloyhtiössä, taskumattitaloiksi kutsutuissa kerrostaloissa, joista tuli 1950–60-luvuilla kasvavan Tapiolan symboleita. Koska isoäiti asui lähellä, hän hoiti usein lapsenlapsia. Hannan perheen kotiapulainen asui isoäidin luona.

»Oli hienoa päästä lauantaisin yökylään isoäidin luo. Se oli niin erilaista kuin kotona, jossa meillä oli yhteinen lastenhuone. Isoäiti osti piparkakkuleipää, juttelimme ja sain valvoa myöhään.»

Isoäidillä oli iso harmaa tukka. Nukkumaan mennessä hän laski hiukset vapaaksi. Silloin hän näytti vähän pelottavalta, kuin noita-akalta.

Jotkut sanoivat, että isoäiti oli vaikea ihminen. Se oli ymmärrettävää: hänellä oli ollut rankka elämä, ja hänessä oli paljon katkeruutta. Isoäiti oli jo 14-vuotiaana joutunut lähtemään kotoaan piikomaan ja muihin töihin. Kun Walter oli jättänyt hänet, hän oli joutunut elättämään lapsensa yksinhuoltajana. Sodan aikana hän oli lähettänyt Bubin Turun lähelle Tammistoon tämän enon maatilalle hoitamaan hevosia, ja kolme nuorempaa lasta joutuivat lappu kaulassa Ruotsiin. Nuorin adoptoitiin sodan jälkeen Uppsalaan naimattomien tätien perheeseen.

»Muistan isoäidin ajattelevana, pohdiskelevana ihmisenä. Isoäiti kantoi kaunaa etenkin yksinhuoltajuudestaan ja siitä,

* Tomi W. Nohynek: Isoisää etsimässä. Osa I. BoD 2016.

että hänellä ei ollut mahdollisuutta käydä kouluja kuten hän olisi halunnut. Jo silloin ymmärsin, ettei elämä kohtele kaikkia tasavertaisesti eikä kaikilla ole samoja mahdollisuuksia», Hanna sanoo.

Vaikka isoäiti oli mukavaa keskusteluseuraa, Hanna huomasi, että tämän oli usein vaikea peittää katkeruuttaan. Monet kerrat keskustelu jotenkin lipsui siihen, että isoäiti alkoi puhua pahaa Walterista.

Opiskelun ja lukemisen tärkeydestä isoäiti puhui paljon. Hän työskenteli konttoristina Yhtyneiden Kuvalehtien eri aikakauslehtien toimituksissa, Muotisorjassa ja Hopeapeilissä. Henkilökunta sai ostaa kirjoja puoleen hintaan, alennuskirjojakin 50 prosentin alennuksella. Kirjoja tuli aina lahjaksi jouluna ja syntymäpäivänä.

Isoäiti oli Hannalle tärkeä vielä nuoruusiässäkin, jolloin Hanna käytti poikaystäväkandidaatit näytillä isoäidin luona. Jos isoäidille kelpasi, sitten uskalsi esitellä vanhemmille.

»Ystäväni tykkäsivät isoäidistä, joka keskusteli mielellään yhteiskunnallisista asioista. Niinä hetkinä isoäiti myös ymmärsi käyttäytyä, eikä ryhtynyt haukkumaan Walteria.»

Liikunnanopettaja-isä pisti lapsensa urheilemaan kovaa. Perhe vietti kesät ensin vuokramökeillä Rantasalmella ja Suonenjoella ja sittemmin omalla mökillä Heinävedellä. Siellä piti tehdä kuntopiiriä ja juosta lenkkiä, laskea sydämen sykettä ja merkata tuloksia muistiin. Hannan veli Petri Nohynek, lempinimeltään Spede, kertoo, että kaikki treenaaminen tuli isän ohjeistuksesta.

»Ei niin että oltaisiin itse haluttu siellä revitellä. Enemmänkin se oli järjestettyä toimintaa. Kuntoilu oli sellaista, että oli puntit, kuntoiluvälineet selkä- ja vatsalihaksille, vedettiin leukoja ja tehtiin temppuja rekkitangolla.»

Isä vei Petrin koripallotreeneihin jo nuorena ja rakensi mökille pienen koriskentän, jossa Petri sai treenata lomilla. Ny-

kyisin Konecranesilla työskentelevä diplomi-insinööri Petri on pelannut harrastuksena koripalloa koko ikänsä. Lajissa on hyödyksi, että hän nuoruusiässä venähti kahden metrin mittaan.

Mökillä piti soutaa verkot aamuisin ja iltaisin. Lapset perkasivat kalat ja tekivät pihatöitä, tasoittivat kivikkoista rinnepalstaa. Maidon he hakivat parin kilometrin päästä maatilalta. Lapset auttoivat äitiä laittamaan ruokaa ja tiskasivat ruoan jälkeen. Iltapäivällä sai omaa aikaa. Läheisillä maatiiloilla he kävivät heinätöissä ja satunnaisissa aputöissä.

»Se oli meille itsestään selvää, että pienestä asti tehtiin töitä. Ei lapsi osaa kyseenalaistaa. Se oli meidän perheen tapa. Kävimme marjametsässäkin, ja saimme marjoista litrakohtaisen hinnan», Hanna kertoo.

Petri muistaa, että markka litralta tuntui aluksi pienelle lapselle kunnon rahalta, mutta inflaation myötä korvaus ei muuttunut mihinkään.

»Mustikoiden keräämisessä Hanna oli haka ja selvästi parempi kerääjä kuin meikäläinen. Hannalla oli isompi astia täynnä puhtaita mustikoita, kun minulla oli pienempi astia täynnä roskia ja mustikoita.»

Mökillä he oleilivat myös elokuussa 1968, jolloin he kuuntelivat hiirenhiljaa matkaradiosta, kuinka Neuvostoliitto miehitti Tšekkoslovakian ja pisti kuriin Prahan kevään aikana heränneen uudistusmielen. Aihe tuli lähelle heidän omien sukujuuriensa vuoksi. Uutisten ja sään lisäksi he kuuntelivat lauantaisin savusaunan jälkeen Toivottuja säveliä. Pihalla tellassa lapset pitivät omaa iltashow'taan. Mökillä oli työnteosta ja urheilurääkistä huolimatta hauskaa, ja kaveritkin halusivat sinne. Usein oli joku serkku tai pihakaveri mukana matkassa. 20 neliön vedettömässä pikkumökissä oli ahdasta, mutta lapset nukkuivat koko kesän huvilateltassa ja vasta ukkosmyrskyn iskiessä siirtyivät sisään.

»Se oli hyvä lapsuus, siitä huolimatta että isän vaatimustaso oli melkoinen», Hanna sanoo.

Muutaman kerran he matkustivat Ruotsiin ja yhtenä kesänä Tanskaan.

»Lomista jäi mieleen lähinnä se, että isä ajoi hullun lailla. Ruotsissa oli toisenpuoleinen liikenne, joten äidin piti katsoa, koska pääsee ohittamaan», Petri sanoo.

Kun tuohon aikaan ei vielä ollut turvavöitä, isä käski toisinaan lapsia takapenkin jalkatilaan turvatoimena.

Petrin mukaan Hanna oli varhaiskypsä ja hän itse myöhään kehittyvä. Heillä oli omat kaveripiirit ja tekemiset, mutta yhteisiä piirteitä hän tunnistaa.

»Olemme jonkinasteisia suorittajia molemmat, mutta kyllä Hanna on ihan eri tasoa kuin meikäläinen. Vaikka Hanna ei tästä ehkä pidäkään, hän on tainnut tulla aika paljon isäänsä.»

Hanna ajattelee olevansa myös erilainen kuin isä. Hän ei ole yhtä armoton itselleen eikä varsinkaan läheisilleen.

Kun Hanna kasvoi teini-ikään, isä oli yhä hallitseva hahmo, välillä roolimalli, välillä hermoja raastava. Kun Hanna toi koepaperin näytille, isä saattoi kysyä, mikä tuo miinus kympin perässä on. Oli ymmärryksen hetkiä ja oli tuskastumisen hetkiä, joista hän raapusti merkintöjä taskukokoiseen muistikirjaansa:

10.10.1972 Saunassa filosofisia keskusteluja isäukon kanssa.
Opin taas tuntemaan sitä huikkasen enemmän.

12.12.1972 Isäpaskapää. En kohta enää jaksaa. Menen psyko-
logille.

Vaikka äidillä saattoi olla joskus hankalaa isän kanssa, vanhempien symbioosi oli vahva ja rakkaus kesti loppuun asti. Bubi ryhtyi Aijan omaishoitajaksi 2000-luvun alussa ja hoiti tätä kotona kymmenen vuotta sen jälkeen kun äiti oli vammautunut pysyvästi. Hannan äiti kuoli vuonna 2019, jolloin hän asui jo hoivakodissa, isä vuotta myöhemmin. Jos koronarajoituksia ei olisi ollut, muistojuhlilla olisi tullut varmasti

ikimuistoiset: niin paljon isällä oli ystäviä, entisiä oppilaita, pelikavereita, valmennettavia ja ihailijoita.

Hanna muistaa isän ihmisenä, joka ei pysähtynyt paikoilleen koskaan. Vielä yli kahdeksankymppisenä hän harrasti maantiepyöräilyä ja polki vuodessa 3 600 kilometriä. Kun nopeasti etenevä verisairaus esti pyöräilyn, hän kiersi rollaattorilenkkiä kotikulmilla. Vielä aivan viimeisinä aikoinaan, kun Bubi oli kuolemansairas ja liikkuminen ulkona vaikeaa, hän suoritti kotona porrastreeniä. Selässä oli reppu ja repussa käsipainot.

Hanna on huomannut usein aikuisenakin miettivänsä, mitä isä tyttärestään ajattelisi. Hänen pitää joskus muistuttaa itseään siitä, mikä on hänen oma päämääränsä. Haluaako hän tätä itse vai ajatteleeko, että isä saattaisi toivoa näin? Kun elämässä on raskasta ja kiireistä, hän voi kuvitella mielessään toimeliaan liikunnanopettajan hahmon, tsemppaamassa ja kannustamassa: »Vielä jaksaa!» Jos jokin menee pieleen tai hän on tyytymätön tekemäänsä työhön, hänen sisällään puhuu vaativa, kriittinen ääni. Se on aina isän ääni.

**”ELÄMÄ ON HETKEN
HÄIVÄHDYS,
JA SEN MITÄ TEET,
TEE INTOHIMOLLA.”**

www.wsoy.fi

9 789510 498811

99.1

ISBN 978-951-0-49881-1